VJEKOSLAV MAŠTROVIĆ

PROSLAVA 900-GODIŠNJICE KREŠIMIROVE DAROVNICE O NAŠEM MORU (1069—1969)

U 1969. godini navršilo se devetsto godina od izdanja značajne darovnice hrvatskog kralja Petra Krešimira IV, u kojoj se bjelodano ističe pomorska i kopnena snaga, te opredjeljenost Hrvatske prema moru. To je u evropskim razmjerima rijetki državnopravni čin od pomorske važnosti.

S obzirom na političke i teritorijalne prilike na hrvatskoj obali Jadrana, ova je isprava od izuzetne vrijednosti i u pravcu što ističe jedinstvo Hrvatske, napose obale (primorja) koje već proizlazi iz titularna oblika »Ja Krešimir kralj Hrvatske i Dalmacije«. Naziv »Dalmacija« se tada odnosi na bizantinski temat od pet primorskih i tri otočna grada.

Ova isprava izdana »u našem ninskom obitavalištu« ima državnopravno, pomorsko, političko, vojno i privredno značenje, a predmet je čina darovanje otoka Mauna, koji se nalazi »u našem dalmatinskom moru . . ., kojemu s istočne strane leži otok što se slavenskim jezikom zove Vir«, benediktinskom samostanu sv. Krševanu u Zadru. Tako se i u toj eminentnoj srednjovjekovnoj diplomi očituje vjekovna i divna simbioza Nina i Zadra.

Svi su ti razlozi upućivali da se dostojno proslavi godišnjica izdanja te Krešimirove povelje. Ujedno da to bude i povod za pružanje pomoći u obnovi starog grada Nina, koji je kako od mletačke i od austrijske vlasti, tako i kasnije od rojalističke Jugoslavije potpuno zapušten, iako ima izvrsne uvjete za privredni razvoj, ne samo zbog primorskog smještaja, nego zbog plodne zemlje u okolici i povoljnih komunikacijskih veza.

Inicijativu, pomoć i suradnju za ostvarenje proslave ove godišnjice pružila je Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti preko svog Instituta u Zadru.

Općinska konferencija SSRN u Zadru osnovala je Akcioni odbor za proslavu u 1969. god. Dana Ratne mornarice i pomorstva

Jugoslavije i 900-godišnjice izdanja Krešimirove darovnice. Taj se odbor sastojao od predstavnika Komande Splitske armijske oblasti, Društva za proučavanje i unapređenje pomorstva Jugoslavije, priobalnih komuna, pomorskih poduzeća, društvenih i političkih organizacija, te napose predstavnika tih organizacija i poduzeća iz Nina, zatim Odbora za Nin na čelu s predsjednikom Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti akad. dr Grgom Novakom, kao i Instituta Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zadru s njegovim direktorom znanstvenim savjetnikom dr Vjekoslavom Maštrovićem, koji je bio predsjednik Akcionog odbora.

Predviđeno je da se raspored proslave odvija od 4. do 10. rujna 1969. god. u Zadru i u Ninu, i to u dva dijela: prvi dio obuhvaća uvodne priredbe, a drugi dio središnje priredbe na glavne dane proslave 9. i 10. rujna 1969. god.[1] U stvari razne su priredbe bile preko cijele godine u znaku ili povodom godišnjice Krešimirove darovnice.

II

Tako su uvodne priredbe započele člankom u novinama[2] i potom obavještavanjem ili kraćim predavanjima na Radio Zagrebu ili TV Zagreb. Predavanja su održana u raznim mjestima organizirana od kulturnih društava.

Osim toga neki su stručni simpoziji,[3] znanstveni skupovi[4] i izložbe[5] održani u Zadru, te je u pozivu istaknuta Krešimirova obljetnica kao razlog priredbe.

[1] U tiskanom programu istaknuto je u uvodu između ostalog: »*Odlučeno je da se središnja proslava održi u starom gradu Ninu, u kojem je 1069. god. Petar Krešimir IV izdao darovnicu, koja je dokumenat o suverenitetu hrvatske države na kopnu i moru, kao i dalji dokaz naše rane pomorske afirmacije*«.

[2] Vj. Maštrović, Starohrvatski grad Nin, Slobodna Dalmacija XXVII/1969, novogodišnji broj, str. 8.

[3] Od 25. do 27. lipnja 1969. održan je u Zadru (Dom JNA) 11. Jugoslavenski simpozij o ETAN-u u pomorstvu. To je organizirao Jugoslavenski komitet za ETAN, Savezni stručni odbor za ETAN u pomorstvu, koji ima sjedište u Zadru.

[4] Od 28. do 31. svibnja održan je prvi jugoslavenski simpozij o slabovidnosti i strabizmu u Zadru. U uvodnoj riječi prof. dr Zvonimir Pavišić govorio je o Krešimirovoj godišnjici. Govorili su još prof. dr Feodora Ferić-Seiwerth i dr Bogomir Smrkinić. — Od 4. do 17. lipnja u Zadru se održao kongres hematologa i transfuziologa Jugoslavije. U uvodnom dijelu riječ je bila o Krešimirovoj darovnici i njenom značenju. O razvoju medicinske znanosti u Zadru govorio je prim. dr Martin Vabušek. — U organizaciji Instituta za oceanografiju i ribarstvo iz Splita u Zadru je održan znanstveni skup o istraživanju Jadrana 4. rujna.

[5] Zadarsko Filatelističko društvo »Mare nostrum« u suradnji s Filatelističkim savezom Hrvatske otvorilo je 1. rujna četvrtu ali do sada najveću

Veliko i drago iznenađenje i radost uslijedilo je kad je 28. kolovoza izvan svakog rasporeda predsjednik Republike *Josip Broz Tito* posjetio Zadar i posebno Nin. U Zadar je stigao na š/b Ratne mornarice »Galeb«. U njegovoj su se pratnji nalazili: predsjednik Savezne skupštine Milentije Popović, predsjednik Saveznog izvršnog vijeća Mitja Ribičič, predsjednik Sabora SR Hrvatske Jakov Blažević, predsjednik Centralnog komiteta SK Hrvatske dr Savka Dabčević-Kučar, predsjednik Izvršnog vijeća Sabora SR Hrvatske Dragtuin Haramija, tajnik Izvršnog komiteta CK SKH Pero Pirker, zapovjednik Vojnopomorske oblasti admiral Bogdan Pecotić i dr. Tisuće Zadrana na čelu s predsjednikom Skupštine općine Zadar *Kažimirom Zankijem* priredili su veličanstven doček. Nakon šetnje po Zadru, koji Tito rado posjećuje, krenuo je s navedenom pratnjom u prvu hrvatsku prijestolnicu, u stari grad Nin. Putem ga je pozdravljala masa naroda (Kožino, Petrčane i Zaton). U Ninu su tisuće građana iz samog gradića i okolice oduševljeno pozdravili goste. Tito i pratnja obišli su ninske spomenike, napose one iz hrvatske prošlosti, u pratnji predsjednika Skupštine općine Zadar K. Zankija, dok su stručnjaci po grupama pružili potrebna objašnjenja i tumačenja.

Kod dolaska u Arheološku zbirku na Kreljevcu tajnik Odbora za Nin *Ante Maštrović* predao je predsjedniku Titu zlatnu plaketu Nina, koja je izdana u povodu Krešimirove proslave. Plaketu je izradio prof. i akad. slikar *Vjekoslov Parać*. Predstavnik Arheološkog muzeja predao je Titu njihovu publikaciju »Problemi arheoloških istraživanja Nina«.[6]

Pošto je predsjednik Tito pregledao Arheološku zbirku, u kojoj su bili izloženi naročito starohrvatski spomenici iz Nina, zajedno s predmetima najnovijih otkrića, Tito je s očitim zadovoljstvom i raspoloženjem napisao u knjizi utisaka Zbirke slijedeće riječi:

> *»Veoma sam zadovoljan što mi se pružila prilika da vidim ove drevne spomenike Hrvatske kulture. Kad se otkriju sve iskopine to će zaista biti veoma značajan spomenik drevne i ranije Historije.«*
>
> *B. J. TITO*
>
> *28. VIII 1969.*

filatelističku izložbu u Zadru (u prostorijama Tehničke škole). Na izložbi su sudjelovali svojim kolekcijama kolekcionari iz Zadra, Zagreba, Splita, Krka, Karlovca i Pule. — U organizaciji Narodnog muzeja u Zadru 15. srpnja otvoren je VI međunarodni bijenale umjetničke fotografije »Čovjek i more«, na kojoj je izloženo 312 fotografija od 278 autora iz 57 zemalja.

[6] Zbornik »Povijest grada Nina« nije tada bio još tiskarski dovršen, pa je naknadno poslan predsjedniku Republike.

Slično su mišljenje izrazili i ostali članovi Predsjednikove pratnje. Uz pljesak i aklamacije naroda, gosti su automobilima napustili stari Nin i vratili se u Zadar, gdje su vođeni aktuelni razgovori s predstavnicima političkog, privrednog i kulturnog života zadarske općine. Predsjednik Tito obećao je, ako mu državni poslovi dopuste, da će ponovno posjetiti Nin na dan glavne proslave.

Na žalost to nije uslijedilo. Glavne su uvodne priredbe započele u organizaciji Instituta Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zadru.

U perivoju tog Instituta (Put mornarice 8), nedaleko poprsja akademika Ivana Brčića i Špire Brusine, podignuta su dva nova postolja na kojima su postavljena poprsja također članova naše Akademije dr Luke Jelića i dr Božidara Petranovića. Prvi je naročito zaslužan kao povjesničar i arheolog koji je mnogo arheološki istraživao u Ninu, te pisao rasprave s temom iz ninskog, zadarskog i biogradskog područja, a drugi se, osim svog znanstvenog rada iz pravne povijesti posebno istakao kao zaslužan javni i kulturni radnik.

Dana 4. rujna 1969. god. u 9 sati ugledni uzvanici iz Zagreba, Splita, Šibenika, Rijeke, Dubrovnika, Biograda, Paga, Benkovca, Obrovca, Novigrada, Nina, Zadra i dr. okupili su se u perivoju zadarskog Instituta, gdje ih je kao domaćin pozdravio direktor Instituta dr Vj. Maštrović, istaknuvši razlog sastanka i početak priredaba u povodu 900-godišnjice izdanja Krešimirove darovnice o našem moru. Potom daje riječ predsjedniku Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti akad. *dr Grgi Novaku,* koji izražava svoje posebno zadovoljstvo što se priređuje Krešimirova proslava, te da ona u užem programu započinje simbolikom odavanja pažnje i priznanja dvojici članova Akademije, od kojih je jedan prvi počeo sustavno istraživati Nin a drugi promicati iz Zadra kulturu na područje cijele Dalmacije.

Pristupa spomeniku dr Luke Jelića i govori o njemu kao znanstvenom radniku, povjesničaru i arheologu[7] i potom uz buran pljesak otkriva spomenik.

Nakon toga je *dr Vjekoslav Maštrović* prikazao lik akademika dr Božidara Petranovića, ukazavši na njegov znanstveni, a posebno kulturni rad u dalmatinskom dijelu Hrvatske. Kod toga je istakao njegov izrazito, upravo uzoran i pravilan stav prema svojoj domovini Hrvatskoj. Naravno da ga nije smetalo što je po narodnosti Srbin, nego baš naprotiv, bio je bolji i aktivniji od stotine intelektualaca iz Dalmacije, koji nisu pružili svojoj domovini niti dio one djelatnosti, koju je pružio dr Božidar Petranović, osnivač i dosmrtni

[7] Tekst govora v. u Prilogu.

predsjednik Matice dalmatinske.[8] Uz veliki pljesak prisutnih Vj. Maštrović otkriva spomenik B. Petranoviću.

Oba je poprsja izradio mladi akademski kipar Zadranin *Ratko Petrić,* koji sada živi u Zagrebu. On je besplatno izradio poprsje, a uz kolektiv zadarskog Instituta troškove je pomogao snositi Fond za unapređenje kulturne djelatnosti Općine Zadar.

U svečanom raspoloženju, zadovoljni jednim vrijednim činom pažnje današnjih generacija prema dvojici zaslužnih znanstvenika koji su djelovali u Zadru (jedan uz to i u Ninu), uzvanici su ušli u zgradu Instituta, gdje je u predavaonici započeo u priredbi Instituta Jugoslavenske akademije i Društva za proučavanje i unapređenje pomorstva Jugoslavije Znanstveni skup o političkom, ekonomskom i kulturnom značenju Nina kroz stoljeća.

Prisutne su 62 osobe. Skup je u određeno vrijeme započeo pozdravom direktora Instituta dr Vj. Maštrovića, koji je zamolio predsjednika Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti akad. G. Novaka, koji je ujedno i predsjednik spomenutog Društva, da otvori zasjedanje.

U uvodnom govoru akad. *Grga Novak* ukazao je na značenje Nina u povijesti za hrvatski narod, a posebno na važnost Krešimirove darovnice iz 1069. god. kao dokaza naše rane pomorske afirmacije u svijetu. Odaje puno priznanje organizatorima ovog skupa, koji je nužno potreban i odličan početak glavne proslave u Ninu.

U ime Skupštine općine Zadar Skup pozdravlja njen predsjednik *Kazimir Zanki*[9] slijedećim riječima:

> *Zadar i Nin su kroz povijest bili usko povezani. Iako su administartivno predstavljali posebne upravne cjeline, događaji i svakodnevna zbivanja povezivali su ih u jedno. Kad je Nin bio sjedište hrvatskih vladara, mjesto gdje su se održavali državni sabori i jedan od središta političkog života Hrvata, on je tada prelazio te granice i bio povezan sa Zadrom kao značajnim kulturnim središtem. Hrvatski vladari dolaze u Zadar i darivaju njegove ugledne samostane posjedima, kako bi oni još bolje razvili svoju kulturnu djelatnost. Upravo se sada slavi devetstota godišnjica jedne kraljevske darovnice izdane u Ninu zadarskom samostanu sv. Krševana. I to je dokaz njihove bliskosti u životu. Kasnije kad je Zadar raseljavan uslijed osvajačkih ratova Mletačke republike, njegovi se građani sklanjaju u Nin i Biograd kao gradove naj-*

[8] Tekst govora v. u Prilogu.

[9] Obitelj je Zanki iz grada Nina. Jedno je krilo te obitelji ostalo u tom gradu, a drugo živi u Privlaci, mjesto koje je udaljeno od Nina svega 6 km. Činovničkim seobama odvojaka te obitelji ima u Zagrebu i Splitu.

bliže im po geografskom smještaju i etničkoj srodnosti. Kad je Nin zbog bolesti i tursko-mletačkih ratova opustio, u Zadru su Ninjani nalazili utočište do povratka u svoj zavičaj. I u novijim vremenima Zadar i Nin nalaze mnogo zajedničkih komponenata u životu sve do nasilnog odvajanja Zadra od matice zemlje 1920. god. Odvojen od svog prirodnog i nacionalnog zaleđa, Zadar stagnira, a slično i Nin, jer je ovaj posljednji bio namjerno zapostavljen od rojalističkih jugoslavenskih vlasti i nije mogao održavati sve svoje funkcije kao prije. Ali čim se rasplamsala NOB ova se dva grada hvataju u zajedničko kolo i bore se za svoje oslobođenje. To se i postizava konačnim ujedinjenjem u zajedničku socijalističku republiku, gdje oba nalaze svoje mjesto u daljem radu na osiguranju bolje budućnosti.

Zadar danas ekonomski nalazi značajnu dopunu u ninskim poduzećima (Solani i Ciglani), a na isti način će se upotpunjavati njegovi turistički kapaciteti s onim u Ninu, gdje bi se trebao i mogao razviti zdravstveni turistički centar, jer za to postoje svi prirodni preduvjeti. S druge strane i Nin s okolicom spojen je u jednu općinu sa Zadrom, nalazi mogućnost školovanja i zapošljavanja svojih žitelja na području grada Zadra.

Održavanje ovog znanstvenog skupa o političkom, ekonomskom i kulturnom značenju Nina kroz stoljeća potvrda je ispravnog shvaćanja naše najstarije i najviše znanstvene ustanove Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti o značenju i potrebi proučavanja gradova Zadra i Nina. Akademija im je od svoga osnutka pred više od stotinu godina posvećivala punu pažnju i objavljivala u svojim izdanjima rasprave, građu i cijele knjige o njihovoj prošlosti, a činit će to sigurno i u budućnosti. Mi smo joj Zadrani i Ninjani na tome iskreno zahvalni. Posebno odajemo puno priznanje njezinu Institutu u Zadru, koji je organizator ovog znanstvenog skupa i dao je svestranu podršku cijeloj ovogodišnjoj ninskoj proslavi i njegovu značajnom jubileju.

U ime zadarske općine pozdravljam ugledne naše znanstvene radnike okupljene na ovom poslu. Želim vam svima ugodan boravak u Zadru i u Ninu, a Skupu želim pun uspjeh u radu.

U ime Društva za proučavanje i unapređenje pomorstva Jugoslavije govorio je odjelni tajnik Odjela za pomorsku povijest i arheologiju viši znanstveni suradnik *dr Ante Strgačić* iz Zadra:

Smatram osobitom čašću da kao odjelni tajnik Odjela za pomorsku povijest i arheologiju Društva za proučavanje i unapređenje pomorstva Jugoslavije mogu pozdraviti ovaj Znanstveni skup o političkom, ekonomskom i kulturnom značenju Nina kroz stoljeća, što ga je organizirala Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti u Zagrebu preko svog Instituta za historijske i ekonomske znanosti u Zadru zajedno s Društvom za proučavanje i unapređenje pomorstva Jugoslavije ovdje u Zadru u sklopu Dana ratne mornarice i pomorstva Jugoslavije i 900-te godišnjice Krešimirove povelje iz godine 1069. o našem moru. Bila je doista sretna zamisao organizatora i suradnika ovog Znanstvenog skupa da on posveti svoje napore i svoja istraživanja nekadanjoj starodavnoj metropoli hrvatskoga kraljevstva, gradu Ninu. I to baš prigodom 900-te godišnjice povelje hrvatskoga kralja Krešimira IV. samostanu sv. Krševana u Zadru, kojom mu dariva »Nostram propriam insulam in nostro dalmatico mari sitam, que uocatur Mauni = naš vlastiti otok Maun, koji se nalazi u našem dalmatinskom moru«. A tu je značajnu i važnu ispravu kralj Krešimir IV. izdao »in nostro nonensi cenaculo residens = boraveći u [kraljevskoj] dvorani našega Nina« u društvu »cum nostris iupanis, comitibus aque banis, capllanis etiam nostre regalis aule = s našim županima, knezovima i banima kao i kapelanima našega kraljevskoga dvora«.

Ovu on ispravu ispušta spomenutom zadarskom samostanu baš iza sretnog događaja kad je »deus omnipotens terra marique nostrum prolongauit regnum = [kada] je svemogući Bog raširio moje kraljevstvo i na kopnu i na moru«, a sebe titulira punim, a za nas značajnim naslovom »Ego Cresimir, diuina gratia fauente, Croatie atque Dalmatie iura gubernans = ja Krešimir, po Božjoj milosti vladar Hrvatske i Dalmacije«.

Doista, razmjerno mala isprava, ali puna značenja. Puna značenja za važnost ovih naših strana, našega mora, našega Nina, koji je iniuria temporum i hudom kobi prošlosti našega hrvatskoga naroda u ovim stranama skoro zatrpan zaboravi kao malo učmalo selo, pak vrijedi i napora i truda da se obnovi stara slava hrvatskoga kraljevskoga Nina. Pa i još više, da on u novoj svojoj domovini, u sklopu svoje geografske cjeline pokaže ne samo lice svoje nekadanje veličine kako ju je imao kroz stoljeća, a koja je pred našim očima zastrta nanosima zemlje i mulja, već i da kroz Nin i njegovu okolicu prostruji

novi život, život napretka i život u slobodnoj mu domovini.

U tu ime: puno, puno uspjeha želim ovom Znanstvenom skupu kao i to da se taj uspjeh čim prije moguće i u što većem opsegu vidi nad ruševinama nekadanje prijestolnice najslavnijega hrvatskoga kralja Petra Krešimira, jer Nin nije samo ninski, već sviju nas, po onoj Ciceronovoj (In Cat. IV, 7) »Patriae solum omnibus carum est = Domaća je gruda svakomu mila«.

Nećų zaključiti s Harocijem: Hoc erat — već: Hoc est in votis! = To svi želimo.

Prof. *Ivanka Petrović* iz Zagreba kao predstavnik Staroslavenskog instituta u Zagrebu pozdravila je Skup prigodnim riječima.

Potom su pročitani brojni pozdravni brzojavi ustanova i pojedinaca.

Poslije kratkog odmora održana su predavanja ovim redom:[10]

Prvi dan (4. rujna):

1. Dr Šime Batović: Prethistorijski Nin;
2. Prof. Eduard Peričić: Nin u doba hrvatskih vladara i statutarna autonomija do 1409. god.;
3. Dr Maja Novak-Sambrailo: Nin za mletačkog vladanja;
4. Dr Vjekoslav Maštrović: Nin u XIX i XX st. do 1941.;
5. Prof. Valentin Uranija: Nin u narodnooslobodilačkoj borbi;
6. Akad. dr Branimir Gušić: Prilog etnogenezi nekih starohrvatskih rodova;
7. Akad. dr Viktor Novak: Mare nostrum dalmaticum;
8. Prof. Jakov Stipišić: Diplomatička analiza Krešimirove darovnice o Maunu iz 1069. god.;
9. Dr Josip Lučić: Nin u IX st.;
10. Dr Želimir Jiroušek: Da li je kralj Petar Krešimir bio Trpimirović ili Krešimirović;
11. Prof. Vesna Cestarić: Ime župana na nadvratniku crkve sv. Križa u Ninu;
12. Mr Janko Belošević: Arheološka problematika od VI do XII st. u svjetlu dosadanjih arheoloških nalaza;
13. Dr Ivo Petricioli: Umjetnička baština grada Nina;
14. Prof. Zdenko Brusić: Podmorska arheološka istraživanja starohrvatskih brodova na ulazu u ninsku luku.

[10] Od prijavljenih predavača, kojih su teme objavljene u tiskanom rasporedu nisu na Skup pristupili niti tekst poslali: dr Mate Suić (tema: Liburni i Nin), akad. dr Ferdo Čulinović (tema: Postanak i karakter stare hrvatske države). F. Čulinović izostao je zbog bolesti.

Drugi dan (5. rujna):

15. Akad. dr Vladislav Brajković: Odredbe prava mora i ribolova u Statutu Lige kotara ninskog;

16. Prof. Frane Dujmović: Nin i Šibenik u doba biskupa Divnića;

17. Znan. suradnik Seid M. Traljić: Nin pod udarom tursko-mletačkih ratova;

18. Prof. Josip Kolanović: Malo poznati kodeks ninskih isprava;

19. Dr Roman Jelić: Ninjani u maticama XVI i XVII st.;

20. Amos Rube Filipi: Ninske crkve prema vizitacijama XVI i XVII st.;

21. Viši kustos Boris Ilakovac: Rimski vodovod u Ninu;

22. Znan. savjetnik Marijana Gušić: Drvena čaša iz Bitelića:

23. Mr Marijan Grgić: Primjeri glazbenog stvaralaštva u XI st.;

24. Dr Veljko Mandić: Prednosti zdravstvenog turizma u Ninu (o ljekovitosti ninskog peloida);

25. Dr Boris Jurić: Privredno stanje i mogućnosti privrednog razvoja Nina i njegova područja;

26. Dipl. ing. Zdenko Kolacio: Elementi urbanističkog plana razvoja Nina.

Vrlo se zanimljiva rasprava razvila drugi dan poslijepodne. Sudjelovali su ovim redom: J. Stipišić, B. Gušić (dva puta), G. Novak, M. Grgić, A. M. Strgačić i Z. Kolacio.

Na završetku raspravnog dijela jednodušno je izražena želja da se izda zbornik o povijesti grada Nina. O tome je predstavnik Instituta dao povoljne obavijesti.[11]

Treći dan (6. rujna) nisu bila predavanja, nego posjeta autobusima i automobilima gradu Ninu, gdje su učesnicima arheolozi (dr Š. Batović, dr I. Petricioli i mr J. Belošević) pokazali i objasnili ninske spomenike. U Ninu je potpredsjednik Skupštine općine Zadar *Marcelo Uglešić* priredio prijem za sve učesnike Skupa. Na njegov srdačni govor, odgovorio je u ime učesnika akad. *Grga Novak* i zahvalio se na pažnji koju je Općina Zadar ukazala učesnicima Skupa. Osim toga toplo se zahvalio predavačima Skupa,

[11] Zbornik je izišao u zbirci »Posebna izdanja« pod naslovom »Povijest grada Nina«, Zadar 1969, str. 788 + XCII table, v 8°. Urednici su Grga Novak i Vjekoslav Maštrović. Izdao Institut Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zadru, tisk. Novinsko poduzeće »Narodni list«. Ima ovitak koji prikazuje starohrvatsku crkvu sv. Križ u Ninu. Zbornik sadrži 26 rasprava, koje su razdijeljene u četiri poglavlja. U prvom je uvodna riječ G. Novaka, u drugom povijesni razvoj Nina (pisci: Š. Batović, M. Suić, E. Peričić, M. Novak-Sambrailo, V. Maštrović i V. Uranija). U trećem poglavlju su pojedinačne teme (pisci: B. Ilakovac, I. Petricioli, V. Cestarić, J. Lučić, V. Novak, Z. Brusić, B. Gušić, V. Brajković, J. Kolanović, S. Traljić, A. R. Filipi, R. Jelić, F. Dujmović, J. Ravlić, Ž. Muljačić i M. Gušić). Na kraju su suvremene teme (pisci: B. Jurić, Z. Kolacio, V. Mandić, R. Novak, T. Dürrigl i R. Čepelak).

kao i ostalim učesnicima, te istakao veliki uspjeh ovog značajnog sastanka, koji završava svoj rad baš na terenu — u Ninu, koji je i bio predmet raspravljanja.

III

U iduća dva dana (7. i 8. rujna) bile su otvorene tri izložbe u sklopu proslave Krešimirove godišnjice , a kao nastavak uvodnih priredaba.

U starohrvatskim crkvama sv. Petar Stari i sv. Andrija (spojene) 7. rujna prije podne otvorena je izložba akad. slikara i prof. *Vjekoslava Paraća* »Kompozicije i crteži u povijesti našeg mora«. Izloženo je 30 umjetničkih djela i posebno plaketa posvećena proslavi; osim toga i druga plaketa koja prikazuje kako kralj Krešimir potpisuje ispravu o našem moru. S autorom izložbu je postavio akad. slikar *Mario Kotlar,* viši stručni suradnik Instituta JAZU u Zadru. Okupljenim predstavnicima kulturnog i javnog života primorskog pojasa predsjednik Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti akad. dr *Grga Novak* istakao je potrebu da se likovno prikažu značajni i slavni dani hrvatske prošlosti, a posebno događaji vezani za more i naše pomorstvo. Dosada je najzaslužniji kod nas slikar V. Parać, koji ovom izložbom predočuje neke važne događaje na našem moru u rasponu od VII st. do naših dana. Ističući priznanje dosadanjem radu V. Paraća, izražava nadu i želju da nastavi na istoj likovnoj tematici, jer je naša pomorska prošlost bogata događajima i uspjesima, a vizuelno ih može prikazati samo umjetnik koji ima dubok osjećaj i ljubav za našu pomorsku prošlost, kao što to ima V. Parać. Time akad. G. Novak proglasuje izložbu otvorenom.

Uz izložbu izdan je vrlo ukusan katalog s uvodom prof. *Marijane Gušić*[12] i reprodukcijom u bojama slike »Brodovlje Petra Krešimira IV«.

Sutradan otvorene su dvije izložbe u Zadru. U maloj dvorani Narodnog kazališta, a u organizaciji područnog tajništva Društva za proučavanje i unapređenje pomorstva Jugoslavije (tajnik kapetan d. pl. *Gracije Bilafer)* postavljena je izložba »Naša suvremena ratna i trgovačka mornarica kao i brodogradilišta u fotografiji«. O uspješnom razvoju naših mornarica govorio je gen. direktor Jug. tankerske plovidbe u Zadru *Ivan Paša* i time otvorio izložbu.

Istog prijepodneva u prostorijama ogranka Matice hrvatske u Zadru otvorena je izložba planova, crteža i fotografija »Urbanistički plan razvoja Nina« u organizaciji Urbanističkog zavoda grada

[12] Stalni vanjski suradnik zadarskog Instituta.

Zagreba. Generalni urbanistički plan uspješno je izložio dipl. ing. *Zdenko Kolacio,* direktor spomenutog Zavoda, koji je bio na čelu grupe koja je plan izvodila. Plan se odnosi na novi Nin, dok će urbanistička obrada otočića, na kojem je stari Nin, biti izvršena kasnije, a to znači kad budu dovršena arheološka ispitivanja otočića. U ime predsjednika Skupštine grada Zagreba Josipa Kolara, otvorio je izložbu potpredsjednik *Ivo Vrhovec,* istakavši da je ovaj Plan doprinos i dar Zagreba, današnjeg glavnog grada Hrvatske, u pravilnoj obnovi i izgradnji Nina, nekad prvog glavnog grada srednjovjekovne Hrvatske.

Ovaj vrlo vrijedan i pun simbolike dar Zagreba starom gradu Ninu izazvao je oduševljenje kod prisutnih, kao i spontano reagiranje. Predsjednik Odbora za Nin akad. dr *Grga Novak* uzima riječ i toplo se u ime Odbora i hrvatske znanosti zahvaljuje gradu Zagrebu na tome daru. Povijest staroga Nina, njegovi značajni doprinosi hrvatskoj zajednici, a napose ogromne žrtve (tri temeljita rušenja) zaslužuje da se konačno domovina okrene svom nekadanjem središtu i pomogne mu u obnovi. To je velik gest našeg bijelog Zagreba, koji će, sigurno, nastaviti s pomaganjem Nina u daljim fazama obnove. Predsjednik Skupštine općine Zadar *Kažimir Zanki* izražava punu zahvalnost Skupštine i stanovnika općine, napose Ninjana, na velikom daru grada Zagreba. Ističe da je to vrijedan čin povezivanja našeg glavnog grada s ostalim područjima, a napose zadarsko-ninskim, gdje smo osnovali i stoljećima držali svoju državnost. Uzvanici, među kojima su bili predstavnici naših primorskih općina, a i nekih općina iz ostalih hrvatskih krajeva, s velikom su pažnjom pregledali i saslušali tumačenja generalnog urbanističkog plana Nina. Kasnije je izložba prenesena iz Zadra u Nin.

Uz izložbu izdana je vrlo pregledna i solidna publikacija »Nin, generalni urbanistički plan«.[13]

IV

Središnje su priredbe bile 9. i 10. rujna 1969. god. a započele su jutrom prvog dana, kad je predsjednik Skupštine općine Zadar *Kažimir Zanki* u prisustvu brojnih zadarskih građana, istaknutih uzvanika na čelu s admiralom *Matom Jerkovićem,* pustio u promet na raskrsnici s Putom piramide novu asfaltiranu cestu Zadar—Nin u dužini od 16 km. To je vrijedan uspjeh Skupštine općine Zadar i zalaganja njezina predsjednika.

[13] Publikacija sadrži 39 stranica većeg formata + 3 produžna plana u koloru (1. Pregledni plan, 2. Postojeće stanje, 3. Plan namjene površina). Izdavač je Urbanistički zavod grada Zagreba, urednik dipl. ing. Zdenko Kolacio.

Kolona automobila krenula je novom cestom do Nina. U dijelu novog gradića, uz cestu, potpredsjednik Skupštine općine Zadar *Marcel Uglešić* pustio je u uporabu novu 35 kV trafo-stanicu, čime je riješeno pitanje dovoljnog napajanja električnom energijom ninskog i paškog područja, o čemu je govorio *Stjepan Minak*, direktor poduzeća »Elektra« u Zadru.

Goste iz Zadra iz svih općina našeg primorja, pa Zagreba, Beograda i drugih mjesta dočekali su Ninjani pred gradskim vratima tzv. Donja vrata, na čelu s predsjednikom SSRN u Ninu *Antom Ljubičićem Bilom* koji je sa suradnicima u više komisija odlično proveo organizaciju proslave u Ninu. Kod kamenog mosta uređena javna česma novog gradskog vodovoda u Ninu, koji je izgrađen zajedničkim i velikim naporima zajednice. U dobrovoljnom fizičkom radu sudjelovali su ninski građani. O tehničkoj strani izgradnje vodovoda govorio je *Konstantin Jurković*, direktor Gradskog vodovoda u Zadru. Poslije njega izložio je ninski odbornik *Krešimir (Miro) Ćurko* doprinos i oduševljenje ninskih građana zbog izgradnje vodovoda, koji Nin ponovno dobiva nakon rimskih vremena. Uz oduševljeni pljesak prisutnih Ćurko prvi otvara vodovodni uređaj u Ninu i voda je potekla. Ćurko je posebno zaslužan da je na vrijeme izgrađen vodovod.

Osim grada Zagreba, akciji za konkretnu pomoć pristupili su i skupštine općine Split i Rijeka.

Tako je Split preko Konzervatorskog zavoda za Dalmaciju izvršio istraživanje i konzerviranje Gornjih i Donjih gradskih vratiju. Radove vodila dipl. ing. Stanka Machiedo. Na Donjim (južnim) vratima ugrađen je u kamenu uklesani grb grada Nina.[14] Potpredsjednik Skupštine općine Split *Ivo Mimica* pozdravio je Krešimirovu proslavu, kao i akciju za pomoć i obnovu Nina, te je otkrio ploču s grbom na gradskim vratima.

Na prvoj kući nedaleko ovih vratiju predsjednik je omladinske organizacije u Ninu *Branko Kuzmar* otkrio spomen-ploču o osnivanju i radu prve organizacije SKOJ-a u Ninu.

Velika povorka uzvanika i naroda iz Nina i okolice krenila je na trg Grgura Ninskog, gdje je podignut spomenik Grguru Ninskom u izradbi velikog hrvatskog kipara *Ivana Meštrovića*. Ovaj je kip izradio Meštrović 30-tih godina ovog stoljeća za Nin. Međutim, s obzirom na stanje u Ninu između dva rata nije bilo moguće namjeru ostvariti, iako je umjetnik bio spreman odljev u bronci darovati Ninu. Samo je trebalo izgraditi postolje, odrediti mjesto i organizirati otkrivanje. Na žalost, nije došlo do toga. Međutim, možda bi spomenik stradao u zbivanjima u 1941. god.

[14] Izradio klesar Vjekoslav Dukić iz Zadra, kao i ostale ploče.

Na sreću kalupi su bili sačuvani, pa nije bilo poteškoća da se u sklopu Krešimirove proslave izvrši stara zamisao, te spomenik u bronzi izlije i u Ninu postavi. Odbor za Nin poduzeo je sve potrebno i spomenik Grguru Ninskom postavljen je na rubu jugoistočne strane trga, tako da mu se sa sjeverne strane vidi starohrvatska crkva sv. Križ iz VIII st., a s južne strane ninska katedrala s romaničkim zvonikom.

Prije nego što je otkrio spomenik, *dr Vjekoslav Maštrović* izložio je ulogu i značenje Grgura Ninskog u održanju i unapređenju hrvatske državne vlasti u vrijeme kralja Tomislava, čiji je bio kancelar. Kao takav imao je utjecaj na državnu politiku, pa tako i na suvremeni razvoj pomorstva starih Hrvata.

Trg u središtu Nina, koji nosi od starine naziv Kreljevac, zatvara sa sjeverne strane zgrada[15] u kojoj je sada smještena Arheološka zbirka, koja djeluje u sklopu zadarskog Arheološkog muzeja. Na zgradi je akad. Grga Novak otkrio spomen-ploču ovog sadržaja:

Pred devetstotina godina
u ovom gradu Ninu
hrvatski kralj Petar Krešimir IV
proširivši svoju vlast
na kopnu i na Jadranu
daruje otok Maun
»u našem dalmatinskom moru«
samostanu sv. Krševana u Zadru

Narod Nina

10. IX 1969.

Pri tome je istakao povijesno, političko i privredno značenje Krešimirove darovnice o našem moru.

Uzvanici su potom ušli u zgradu Arheološke zbirke, gdje je u tri dvorane postavljena izložba starohrvatskih spomenika iz Nina[16] u organizaciji Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Izložbu je otvorio predsjednik Akademije akad. Grga Novak.

Niz priredaba u Ninu bio je prekinut povratkom u Zadar, gdje je održana pomorsko-privredna svečanost: puštanje u rad nove velike hladnjače od 2.600 t i drugih manje novoizgrađenih pogona »Adrije«, kombinata za ulov, preradu i promet ribom u

[15] To je Medovićeva kuća, u kojoj je koncem XIX i početkom XX st. bila pučka škola u Ninu.

[16] Izložbu priredili Ivo Petricioli, Janko Belošević i Ksenija Radulić. Izdan je na 8 str. prospekt »Nin VIII—XIV st.«

Zadru. Direktor kombinata dipl. ek. *Slavko Vitlov* pružio je uzvanicima na čelu s akad. dr Grgom Novakom i admiralom Matom Jerkovićem potrebna obavještenja.

Poslije podne istog dana predstavnici nadleštva ili ustanova koje su financirale, izvršili su predaju spomeničkih objekata na čuvanje i upotrebu, nakon što su vršeni istraživački i konzervatorski radovi. Zbog kratkoće vremena ti radovi nisu svugdje dovršeni.

Tako je predsjednik Republičkog fonda za unapređivanje kulturne djelatnosti prof. *Anica Magašić* predala objekt starohrvatsku crkvu sv. Križ. Potpredsjednik Skupštine općine Rijeka *Ivica Baretić* predao je crkvu sv. Ambroza, a potpredsjednik Skupštine općine Split *Ivo Mimica* Gornja vrata grada Nina. U sakristiji katedrale (sada Župne crkve) direktor Instituta Jugoslavenske akademije u Zadru *dr Vjekoslav Maštrović* predao je Župnom uredu na čuvanje dvije slike (ulja), drvenu škrinju iz XII st. i 19 starih drvenih svijećnjaka, pošto su restaurirani i konzervirani u Restauratorskom ateljeu navedenog Instituta. Taj su rad izvršili restauratori *Mario Kotlar* i *Ivo Tomljanović*.

Dok se odvijao taj raspored, u Ninsku valu pristizali su brodovi Ratne mornarice i usidrili se, posebno osvijetljeni.

Večer je tog dana bila naročito svečana. Na trgu Kreljevcu u Ninu podignuta je prikladna pozornica i postavljen velik broj sjedala, koji nije bio dovoljan za posjetioce. Njihov je broj prelazio 2.000. Red su održavali đaci Pomorske škole iz Zadra. Po dolasku uglednih uzvanika, predstavnika SIV-a, Ratne mornarice, Sabora SR Hrvatske, Izvršnog vijeća tog Sabora, Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, grada Zagreba, primorskih i drugih općina, Zadarske nadbiskupije i drugih, svečana akademija pod vedrim nebom započela je sviranjem himne.

Potom je akad. *dr Grga Novak*, predsjednik JAZU i Društva za proučavanje i unapređenje pomorstva Jugoslavije govorio o značenju proslave u svjetlu tradicija i suvremenih potreba.[17] U ostalom rasporedu sudjelovali su recitatori, te mješoviti zbor društva »Petar Zoranić« iz Zadra i Vojni orkestar iz Splita. Urednik *dr Vjekoslav Maštrović* podjelio je prvih deset primjeraka zbornika »Povijest grada Nina« istaknutim uzvanicima. Osim toga obavljeno je proglašenje i podjela pomorskog trofeja »Plava vrpca Vjesnika« za 1969. god. što je izvršio glavni i odgovorni urednik »Vjesnika« *Josip Vrhovec*. Sve točke akademije vrlo su uspješno izvedene i izazvale su priznanje kod prisutnih građana.[18] Posebno

[17] Tekst govora v. u Prilogu.

[18] Raspored svečane akademije u Ninu bio je ovaj: 1. Himna. Izvodi Vojni orkestar Split; 2. Referat o značenju proslave u svjetlu tradicija i suvremenih potreba. Govori akad. dr Grga Novak; 3. M. Hercigonja »Novoj Jugoslaviji«. Izvodi mješoviti zbor RKUD »Petar Zoranić« i Vojni orkestar

je zadovoljstvo izazvao izlazak dubrovačke delegacije na čelu sa prof. Matom Kapovićem, direktorom Hist. arhiva i nar. zastupnikom, koja je predsjedniku Mjesne zajednice u Ninu Marku Bureli predala model dubrovačkog jedrenjaka za budući ninski muzej. Burela je za uzvrat predao Dubrovčanima primjerak knjige »Povijest grada Nina«.

Na sam dan Ratne mornarice i pomorstva Jugoslavije — 10. rujna — započeo je na trgu Grgura Ninskoga u Ninu veliki narodni zbor. Tisuće građana nisu mogli stati na trg, pa su ispunile sve sporedne ulice. Zbor je otvorio *Šime Lukin.* U ime naroda Nina govorio je prvoborac *Ante Maštrović Nino,* koji je istakao tešku sudbinu Nina kroz stoljeća, njegova rušenja, zatim sudjelovanje Ninjana u NOB. Poslije rata nešto se pokušalo na obnovi, ali prava obnova Nina započela je tek u vezi s ovom proslavom. Glavni je govornik bio predsjednik Sabora SR Hrvatske *Jakov Blažević,* koji je održao značajan govor.[19] Sa zbora upućeni su pozdravni brzojavi predsjedniku Republike Titu i dr Savki Dabčević Kučar u Zagreb.

Nakon zbora održan je od strane komande Splitske vojne oblasti prijem na š/b »Galeb«, gdje se odvijao posebni raspored. Između ostalog akad. *Grga Novak* kao predsjednik Društva za proučavanje i unapređenje pomorstva Jugoslavije predao je admiralu *Bogdanu Pecotiću* prvi primjerak knj. 7 redovnog Pomorskog zbornika[20] za počasnog predsjednika Društva Josipa Broza Tita. Potom je razdijelio primjerke određenim uzvanicima, te jedan zapovjedniku broda. Osim toga predsjednik G. Novak predao je i plakete Krešimirove obljetnice. Uz ova dva čina održao je prigodnu riječ, u kojoj je prisutne podsjetio na mornaricu hrvatskih vladara, koja je plovila ovim morem na kojem se sada nalaze i čuvala sigurnost našeg naroda i obale, kao što to danas čini naša Ratna mornarica.

Split; 4. Tomislav Diklić »Usnuli grad«. Recitira glumac Emil Kutijaro; 5. Predaja prvih primjeraka »Povijest grada Nina«; 6. J. Gotovac »Zvonimirova lađa«. Izvodi »P. Zoranić«. 7. Jure Franičević-Pločar »Dubine i jarboli«. Recitira Jasna Ančić; 8. J. Gotovac »Jadranu« i 9. Vlastimir Peričić »Treća rukovet«. Oboje izvodi »Petar Zoranić«; 10. Jure Kaštelan »Podgorski mornari«. Recitira mornar Drago Buka; 11. J. Gotovac »Nove Brazde«. Izvodi zbog »Petra Zoranića«; 12. Proglašenje i podjela pomorskog trofeja »Plava vrpca Vjesnika«; 13. Natko Devčić »Istarska suita«, instrumentirao V. Marković i 14. J. Gotovac »Simfonijsko kolo«. Oboje izvodi Vojni orkestar Split. Dirigenti za zborove »P. Zoranić« prof. Kamenko Berić, za Vojni orkestar Split I kl. muz. sl. Vlado Antolić.

[19] Tekst govora v. u Prilogu.

[20] Pomorski zbornik Društva za proučavanje i unapređenje pomorstva Jugoslavije, Zadar 1969, knjiga 7, str. 1208 + XV tab. v 8°. Urednici: Grga Novak i Vjekoslav Maštrović. Tiskara: Novinsko poduzeće »Narodni list« u Zadru. Zbornik ima 47 rasprava, koje su raspoređene u 11 poglavlja. U poglavlju »historija« nalaze se tri rasprave (pisci: dr Vinko Foretić, Jakov Stipišić i dr Vjekoslav Maštrović) u podpoglavlju: *»900-godišnjica Krešimirove darovnice o našem moru«.*

Za to vrijeme drveni motorni jedrenjaci, najviše iz Privlake i Vira, okićeni zastavama i zelenilom, obilazili su ratne brodove uz poklike i pjesmu. Na kraju pristali su uz š/b »Galeb« i pomorci s tih brodova priključili se svečanosti.

Predsjednik Sabora SR Hrvatske *Jakov Blažević* predvečer je prvi put priredio u Zadru veliki prijem republičkog značenja, pa tako i broja uzvanika, u čast Dana pomorstva (mora) Jugoslavije. Dva dana ranije priredio je predsjednik SIV-a *Mitja Ribičič* u Beogradu sličan prijem, također prvi put, federalnog značenja u čast istog Dana.

Dan je završio brojnim i novim priredbama u Ninu i Zadru (sportske pomorske priredbe, koncerti glazba, javna emisija za pomorce RTV Zagreb uz suradnju »Jugotankera« i dr.) uz iluminaciju grada i brodova ratne i trgovačke mornarice.

V

Proslava u Zadru i Ninu ima posebna obilježja. U prvom redu što se središnja svečanost Dana Ratne mornarice i pomorstva Jugoslavije (Dan mora) spojila s krupnom pomorskom obljetnicom iz najstarije hrvatske prošlosti — 900-godišnjicom Krešimirove isprave iz 1069. god. o našem moru, kao eminentnom dokazu ne samo naše pomorske snage nego i pomorske orijentacije. To je prvi put da smo se tom proslavom okrenuli najstarijoj prošlosti i istakli našu pomorsku tradiciju i njezin kontinuitet. S druge pak strane to je prvi slučaj da se zbog značenja u prošlosti proslava priređuje u mjestu nekad važnom i velikom, a danas malom i dosta zapuštenom.

Zbog toga se donosi i izvršava odluka da se Ninu suvremenim stvarnim akcijama pomogne u dugoročnom zahvatu, to tim prije što se to treba učiniti ne samo zbog značenja u prošlosti nego što to mjesto ima i danas pozitivne uvjete za razvoj. I tako se u znaku Krešimirove i pomorske proslave pokrenula akcija za pomoć Ninu i narodu njegova kraja konkretnim akcijama, koje su bile dio rasporeda svečanosti, ali su i uvjet za dalji razvoj: asfaltirana cesta Zadar—Nin, pojačanje dalekovoda, izgradnja vodovoda, urbanistički plan, početak sustavnih arheoloških istraživanja, obrada ninske prošlosti prema dosadanjim znanstvenim ispitivanjima, konzervacija poznatih spomenika, pokretanje zdravstvenog turizma i dr.

Sve su ove akcije bile povezane u širim okvirima (napose republički organi, općine Zagreb, Zadar, Split, Rijeka i dr.), pa je priredba u pravcu konkretne pomoći Ninu dobila općerepubličko, a s obzirom na pomorstvo (ratna i trgovačka mornarica) općejugoslavensko značenje.

Treća je značajka što lokalitet proslave nije bio uzak, nego se odnosio na dva grada, koji su važni za početak razvoja našeg pomorstva — Nin i Zadar — koji su prvih stoljeća hrvatske pomorske orijentacije odigrali prelomnu ulogu, a Zadar je i danas među vodećim središtima jugoslavenskog pomorstva.

S tim je u vezi i jedna na oko neupadljiva točka ove proslave, ali je zato vrlo značajna, a to je svečanost puštanja u rad novih pogona u morsko-ribarskom kombinatu »Adria« u Zadru. Time se ukazalo na usku povezanost ovakve pomorsko-obljetničke svečanosti i sa suvremenim pomorskim potrebama i razvojem, a to znači pomorskim poduzećima.

Prema tome ninsko-zadarske priredbe u sklopu Krešimirove proslave i Dana ratne mornarice i pomorstva Jugoslavije pokazale su, kako treba slaviti našu prošlost: uz obljetničko priznanje, počast i zahvalnost povijesnim događajima izvršiti spomeničko obilježavanje naše milenijske aktivne prisutnosti na Jadranu, kao i provesti konkretne akcije za pomoć narodu i razvoju našeg pomorstva u širem smislu.